

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Янкович Олександр Іванівни

на дисертаційну роботу **Мажец Божени Хелени**

«Модернізація дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.)»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи. Євроінтеграційні освітні прагнення українського суспільства актуалізують потребу у глибокому вивченні досвіду зарубіжних держав, передусім Польщі, зважаючи на географічну близькість двох держав, подібність менталітету, легкість подолання мовного бар'єру. У системі освіти кожної держави особлива увага приділяється дошкільній освіті, адже вона значною мірою визначає і зумовлює подальшу ступеневу освіту та професійну підготовку фахівців різних напрямів та спеціалізацій. Посилення уваги до дошкільної освіти викликане також новими вимогами до сучасних вихователів, об'єктивною необхідністю побудови гнучкої системи підготовки компетентного фахівця дошкільної освіти в системі закладу вищої освіти.

Упродовж 1989–2017 рр. у дошкільній освіті Польщі відбулися трансформаційні зміни, загальною рисою яких є відтермінований характер результатів, що згодом визначає рівень розвитку суспільства. Проте відсутність послідовності у їх реалізації та відносно висока чутливість до політичних перемін послабили ефективність реалізації цілей освітньої політики. Однак проблеми, що постають перед польською освітою, включаючи дошкільну, й надалі залишаються важливими. Саме це і визначає актуальність вибору теми дисертаційного дослідження Мажец Б. Х., що підкреслюється наявністю значної кількості суперечностей, які чітко визначені автором.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідницької

роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складова комплексної наукової проблеми «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (номер державної реєстрації 0113U001233). Тему дисертації затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 16 від 7 листопада 2016 р.).

Ступінь обґрунтованості використаних методів. Дисертантка у строгій відповідності до логіки наукового пошуку коректно сформулювала науковий апарат, визначила мету і завдання роботи, використала адекватні методи дослідження, що дало їй можливість досягнути поставлених цілей і реалізувати завдання. Авторка використала, зокрема, методи теоретичного аналізу та синтезу, історико-генетичний, проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, контент-аналіз, герменевтичний тощо. Для аналізу нею було обрано ті з документів, у яких відображено трансформаційні процеси дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр. Науково пошукові дії Мажец Б. Х. відповідають теорії і методології наукового дослідження.

Здобувач обґрунтувала концепцію дослідження, що уможливило виявлення взаємозв'язку та взаємодії принципів об'єктивності, всебічності, єдності історичного і логічного, цілісності, детермінізму; визначення низки ключових категорій і понять, без яких неможливе розуміння сутності предмета дослідження.

До найбільш істотних наукових результатів, особисто одержаних дисертанткою, належать:

- всебічне представлення теоретичної і методологічної основи модернізації дошкільної освіти в Польщі упродовж 1989–2017 рр.,
- виокремлення етапів модернізації дошкільної освіти у Польщі протягом досліджуваного періоду на основі відібраних критеріїв (осмислення соціально-політичних і концептуальних засад дошкільної освіти, зміст дошкільного виховання, ставлення до дитини як суб'єкта освітнього процесу): *перший етап*

(1989–2004) – децентралізації дошкільної освіти; *другий* (2004–2008) – якісного удосконалення змісту дошкільної освіти, *третій* (2008–2017) – реалізації нового базового навчального плану дошкільного виховання;

– обґрунтування показників модернізації дошкільної освіти у 1989–2017 рр., що дало можливість простежити взаємозв’язок між запровадженими змінами структури, організації, форм управління, законодавчих документів, компетенцій керівних органів, а також обов’язків, кваліфікацій та професійного зростання вихователів, педагогічного нагляду, включаючи вимоги до закладів дошкільної освіти, і результати, отримані в прагматичних вимірах роботи закладу; здійснено аналіз функціонування закладів дошкільної освіти різних форм власності;

– *усебічна характеристика* об’єктивних умов дошкільної освіти на різних етапах історичного розвитку і *доведення* їх впливу на формування стратегій виховання дитини, застосування сучасних методів у навчанні та вихованні дітей дошкільного віку;

– *формулювання кваліфікаційних вимог до вихователя* та визначення його ролі у виборі змісту, програм і реалізації базового навчального плану; обґрунтування сутності та форм педагогічного нагляду у сфері дошкільної освіти; визначення спрямованості змін в організації та управлінні закладами дошкільної освіти Польщі;

– *обґрунтування* механізмів регулювання та соціальних тенденцій підготовки працівників закладів дошкільної освіти Польщі досліджуваного періоду.

Схвальної оцінки заслуговує аналіз педагогічних інновацій у закладах дошкільної освіти Польщі (с. 364-375 дисертації), що може стати джерелом для переймання досвіду в інших європейських країнах.

Дисертаційна робота має вагомe практичне значення. Воно визначається тим, що її результати включено до процесу професійної діяльності автора у закладах вищої освіти Польщі для студентів спеціальності «Дошкільна та початкова освіта»: «Безпека дітей у закладі дошкільної освіти та школі», «Проектування освітньої діяльності у закладі дошкільної освіти та школі»,

«Система освіти», «Основи управління освітою». В університетах України матеріали дослідження використано під час проведення семінарських занять з навчальних дисциплін «Дошкільна педагогіка», «Історія дошкільної педагогіки», «Сучасні технології дошкільного виховання», «Порівняльна дошкільна педагогіка», «Правові основи дошкільної освіти». За матеріалами дослідження розроблено й апробовано авторський навчальний посібник «Дидактична діяльність дошкільних установ у контексті реалізації програм», що забезпечило планомірну і більш усвідомлену організацію самостійної роботи зі студентами, уможливило пошук інноваційних форм і методів виховання дітей у закладах дошкільної освіти, сформувало вміння організовувати й методично спрямовувати виховний процес на основі новаторського досвіду польських педагогів.

Результати досліджень можуть бути використані для вирішення теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із модернізацією системи дошкільної освіти; при підготовці навчально-методичної літератури, а також для розробки навчальних програм та семінарів післядипломної освіти вихователів.

Дисертаційна робота має поліаспектний, міждисциплінарний характер, що потребувало високого методологічного рівня наукового пошуку. Позитивним вбачаємо той факт, що автор охарактеризувала польський досвід модернізації дошкільної освіти та підготовки майбутніх фахівців на законодавчому, організаційно-методичному рівнях, а також на рівні закладів вищої та дошкільної освіти.

Рецензований огляд основного змісту дисертації зроблено на основі сформульованих завдань, які були чітко виконані дисертанткою у процесі проведеного нею дослідження.

Згідно з визначеними метою і завданнями, в роботі логічно вибудовано структуру наукового пошуку. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Авторкою сформована якісна джерельна база – 488 найменувань. Вона використала нормативно-правові акти з питань освіти, соціальної політики,

офіційні документи міжнародних організацій з питань захисту прав дітей, нормативні документи, які регулюють теорію і практику дошкільної освіти у Польщі, правову основу їх функціонування; довідкову літературу; українські та польські монографічні й періодичні видання; праці учених-педагогів; психолого-педагогічні студії, присвячені дослідженню модернізаційних процесів дошкільної освіти кінця XX – початку XXI ст.; матеріали міжнародних, всеукраїнських і всепольських наукових конференцій; аналізи та звіти, підготовлені державними установами, органами місцевого самоврядування, органами педагогічного нагляду, центрами, що підтримують роботу закладів дошкільної освіти.

Заслугує схвальної оцінки проведений аналіз джерел про розвиток дошкільної освіти в Польщі не лише польських науковців, а й українських, порівняльно-педагогічних наукових праць про модернізаційні процеси у дошкільній в Польщі й Україні. Це слугує беззаперечним аргументом інформативності, валідності та доказовості представленої роботи.

Достовірність і новизна наукових положень, сформульованих у дисертації, забезпечена достатнім ступенем обґрунтованості та повнотою викладу в 48 публікаціях, серед яких 2 одноосібні монографії й 1 – у співавторстві, 1 підручник, 21 стаття у провідних фахових виданнях України, періодичних виданнях іноземних держав (з них 19 – у виданнях, включених до наукометричних баз), 10 – у збірниках наукових праць (за кордоном); 9 – апробаційного характеру; 4 статті, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Загальні висновки чіткі, логічно структуровані та відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань; оформлені додатки можуть бути використані у теорії та практиці дошкільної освіти. На нашу думку, одержані в дисертаційному дослідженні результати можна кваліфікувати як розв'язання важливого у педагогічній науці завдання на рівні вимог до докторської дисертації.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертації та спеціальності, за якою вона подана до захисту.

Визнаючи наукову цінність та позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання:

1. Зміст дисертації ширший, ніж це визначено у меті й завданнях. Зокрема, у дисертації (с. 340, підрозділі 4.3.) описано теоретико-методичні засади розвитку інновацій у дошкільній освіті, що не передбачено метою і завданнями; у науковій новизні (с. 33) зазначено, що *уперше* всебічно представлено теоретичну і методологічну основу модернізації дошкільної освіти в Польщі упродовж 1989–2017 рр., що також не передбачено ні метою, ні завданнями роботи. Водночас завдання 2 варто було б доповнити виявленням тенденцій етапів модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж 1989–2017 рр., адже в концепції, тексті дослідження зазначені *інноваційні тенденції у дошкільній освіті*.

2. У концепції дослідження (с. 25 дисертації) дисертантка стверджує, що система дошкільної освіти постає як складне явище, що постійно змінюється під впливом суспільно-політичних чинників. Проте ця система детально не описана. Її опис, аналіз, відображення на рисунку лише збагатили б дисертацію.

3. Усебічно дослідивши модернізацію дошкільної освіти, дисертантка недостатньо уваги приділила генезису форм, методів, технологій дошкільної освіти. У висновках авторка зазначила, що в освітній процес ЗДО необхідно запроваджувати інноваційні технології виховання (с. 27 автореферату), (с. 380 дис.). Проте детально у тексті дисертації та автореферату їх не розкриває.

4. Цінності дисертації додало б обґрунтування прогностичних тенденцій модернізації дошкільної освіти.

5. У дисертації недостатньо уваги приділено інформатизації дошкільної освіти, упровадженню медіаосвіти, хоча цей напрямок роботи у закладах

дошкільної освіти Польщі реалізовується і ґрунтовно представлений у педагогічній теорії та практиці.

6. У вступі дисертаційної роботи є зайві рубрики, як, наприклад, теоретична основа (занадто громіздка на с. 27-29 дисертації) й організація дослідження (с. 32 дисертації). Відповідно до вимог до оформлення дисертацій і авторефератів ці рубрики не є необхідними.

Зазначені зауваження, проте, не зменшують теоретичної і практичної значущості дослідження та загальної високої позитивної його оцінки загалом. Отже, рівень виконання дисертанткою визначених для дослідження завдань, вагомість і новизна теоретичних результатів, їхня практична значущість для розвитку дошкільної освіти дає підстави вважати, що дисертаційне дослідження Мажец Божени Хелени «Модернізація дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.)» є завершеним самостійним дослідженням, яке за своїм змістом, рівнем новизни, теоретичним та практичним значенням одержаних результатів відповідає положенням пунктів 10, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, нормативним актам МОН України та паспорта спеціальності, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

О. І. Янкович